

1.04 Strokovni članek

UDK 336.025(497.4Ljubljana)"1941/1945"

Prejeto: 1. 4. 2014

Finančna direkcija v Ljubljani 1941–1945

PAVLE ČELIK

mag., poveljnik Slovenske milice v pokoju
Tbilisijska 54, SI-1000 Ljubljana

Izveček

Finančna direkcija v Ljubljani je začela delovati leta 1864 in je delovala do razpada Avstro-Ogrske in nadaljevala delo pod novo oblastjo. Pristojna je bila za slovensko ozemlje v okviru nove države, kraljevine južnih Slovanov. Po kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije je ta direkcija nadaljevala delo, vendar omejena le na tisti del slovenskega ozemlja, ki je pripadel Kraljevini Italiji in se je imenoval Ljubljanska pokrajina. Bila je pod nadzorom italijanskih zasedbenih oblasti, osebje pa je bilo večinoma isto kot v predvojnem času. Pobirala je dajatve za državo in za vzdrževanje pokrajinskih oblasti. Ko je Italija kapitulirala, so Ljubljansko pokrajino zasedli Nemci in direkcija je naprej delovala pod nemško zasedbo in na istem ozemlju. Na njeno delovanje so vplivale vojne razmere, zlasti partizanski odpor okupatorjem. To je veljalo zlasti za finančno stražo, ki je opravljala terensko nadzorno službo.

Abstract

FINANCE DIRECTORATE IN LJUBLJANA 1941-1945

Founded in 1864, the Finance Directorate in Ljubljana operated until the fall of the Austro-Hungarian Monarchy and then continued its operations under new authorities and covered the Slovenian territory within the newly created kingdom of the Southern Slavs. Following the capitulation of the Kingdom of Yugoslavia, the directorate continued its work but its competences became restricted to the Province of Ljubljana, a Slovenian territory that came under the rule of the Kingdom of Italy. Collecting taxes for the state and for the maintenance of provincial authorities, the directorate was supervised by Italian occupation authorities, while the personnel remained much the same as they were before the war. After Italy's surrender in 1943, the Province of Ljubljana was occupied by German forces but the directorate still continued its work, covering the same territory as before. Its operations were affected by the war, particularly by the partisan resistance against the occupying forces. This was particularly true for the financial guard in charge of field supervision.

Ključne besede:

finančna
direkcija,
zahteve
okupatorja do
zaposlenega
osebja slovenske
narodnosti,
protipartizanska
zborovanja v
Ljubljani,
finančni stražniki

Key-words:

finance
directorate,
demands of
occupying forces
toward personnel
of Slovenian
nationality,
participation at
anti-partisan
meetings in
Ljubljana,
financial guard

Ko sem prebiral arhivsko gradivo za študijo o finančni straži v času naše kraljevine, ga je bilo toliko, da ga ni bilo mogoče vsega objaviti v knjigi, ki je leta 2012 izšla pri založbi Modrijan v Ljubljani. Treba ga je bilo skržiti in nastalo je vprašanje, kaj izločiti. Po navadi je to za pisca precej težavno vprašanje. Odločil sem se, da bom v knjigi zelo skrčil tudi poglavje o delovanju finančne direkcije v Ljubljani med okupacijo. Zato ne bo odveč, če nekatere zanimivejše plati nje-nega delovanja v letih 1941–1945 objavim tu. Pri tem sem zaradi celovitosti in preglednosti vsebine ohranil tudi nekaj odstavkov iz prej omenjene knjige.

Izročilo iz cesarsko kraljevih časov

Po razpadu Avstro-Ogrske je v Ljubljani nadaljevala svoje delo dotedanja cesarsko-kraljeva finančna direkcija, seveda po navodilih beograjskih in ljubljanskih oblasti in pod domačim, slovenskim vodstvom. Delovala je v istih prostorih, to je na sedanjem Krekovem trgu št. 1, kjer je danes Nadškofijski arhiv.

Večina moštva nekdanje finančne straže je svoje delo nadaljevala tudi pod novo oblastjo in ji je morala priseči. Njene naloge so ostale podobne: skrbela je za nadzor nad izvajanjem predpisov, ki so določali tako imenovane posredne dajatve državi, za katere se je uveljavil skupni izraz pristojbine. Šlo je zlasti za carine, državne monopole, takse in kolkovine ter trošarine. Neposredni davki so bili v pristojnosti okrajnih glavarstev, za katera se je kmalu uveljavila srbska beseda sreska načelstva. Finančna straža se je – zlasti na predlog slovenskih starešin – kmalu sicer preimenovala v finančno kontrolo, a je šlo predvsem ali zgolj za spremembo imena. Nisem se mogel znebiti domneve, da starešine te straže niso hotele biti stražniki, pač pa kontrolorji. To pa se je kmalu pokazalo kot bumerang, saj so se finančni kontrolorji tako rekoč ves čas hoteli po socialnem položaju primerjati z orožniki in državnimi policijskimi stražniki, a niso uspeli tudi zato, ker niti formalno ni šlo za državno stražo, pač pa za kontrolo. Sicer pa so jim ljudje pri nas ves čas rekli finančni stražniki, financarji ali zgolj financi.

Finančna kontrola je bila izvršilni organ finančnih oblastev in ni smela denarno kaznovati kršilcev predpisov, katere je nadzorovala. O ugotovljeni kršitvi so podali le prijavo na pristojno finančno oblastvo. Pravica kaznovanja je pripadala finančnim uradnikom pri finančni direkciji v Ljubljani ali okrajnim glavarstvom. Na ta način so oblasti onemogočile, da bi stražnikom neposredno očitali pristransko delovanje v korist državne blagajne. Ta kontrola torej ni bila prekrškovni organ, kot bi rekli danes.

Pri načrtovanju obrambnih priprav Kraljevine Jugoslavije so računali tudi na finančno kontrolo, zato so jim odredili tako imenovani vojni razpored. Praviloma so bili predvideni za okrepitev orožniških enot. Tako je bilo 14 financarjev iz oddelkov Ptuj, Ptujška Gora in Sv. Lenart v Slovenskih goricah z vojaškim razporedom z dne 29. oktobra 1940 predvideno za priključitev ptujski orožniški četi. Po napadu na Jugoslavijo so se napotili na Ptuj, a so ostali v Šmarju pri Jelšah in od tam 10. aprila 1941 poslali Finančni direkciji v Ljubljani z roko napisano vprašanje, kaj morajo storiti. V direkciji so na rokopis pripisali, da vprašanje ni več aktualno in ga dali na stran.¹

Finančna direkcija ostane

Tedaj so Slovenijo že zasedle tri vojske in okupatorji so na našem ozemlju vzpostavili svojo oblast. K nam so pripeljali svoj vojaški in upravni aparat, tudi »financarje«.

¹ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 35.

Slovensko ozemlje pod italijansko zasedbo je merilo okoli 4.550 kvadratnih kilometrov in je štel 336.279 prebivalcev. Kmalu, 3. maja 1941, je dobilo naziv Ljubljanska pokrajina.² Oblast je izvajal visoki komisar. V Ljubljani je še naprej delovala nekdanja (Dravska) finančna direkcija, seveda na skrčenem ozemlju, ki je obsegalo novo Ljubljansko pokrajino.³ Vsi davki, neposredni, poslovni, takse, trošarine, carine itd. so bili še naprej v veljavi.⁴ Šef finančne direkcije v Ljubljani je ostal in postal Josip Mosetizh, priimek so različno pisali, a bil je primorski uradnik, ki je pred italijansko oblastjo prebežal v Jugoslavijo.

23. aprila 1941 je razposlal okrožnico podrejenim uradom, s katero je naročal dosledno delovno disciplino uslužbencev, saj naj bi popustila. Glede na skrčeno območje direkcije je pričakovati redukcijo zaposlenih, je menil.⁵ Že 12. maja 1941 je razposlal novo okrožnico, kjer je omenil možnost, da bi se odvečno moštvo zaposlilo na tistem ozemlju nekdanje banovine Hrvaške, ki so ga zasedle italijanske čete. Pogoj za to pa je znanje italijanskega jezika v govoru in pisanju, o čemer bodo potekali izpiti. Zato je priporočil učenje tega jezika.⁶ V okrožnici 1. julija 1941 je sporočal vsem enotam finančne kontrole, da se pripravljajo nadzor teh enot, ki ga bodo opravljali predstavniki finančnega ministrstva iz Rima in ljubljanske finančne direkcije. Zaradi tega nadzora so morali biti starešine v pisarnah, da bi lahko ustno upravičili stanje moštva. Red v enotah mora biti na visoki ravni.⁷

Ta direkcija je 26. julija 1941 pisala vsem oddelkom finančne kontrole o postopku s *Finansijskim zbornikom* za leto 1941, uradnim glasilom ministrstva za finance v Beogradu, ki je prenehal izhajati. Vpisati ga je bilo treba med inventar, dati vezati ali zaviti v ovojno polo, tako tudi prejšnje popolne letnike tega glasila.⁸

Glavno poveljstvo kraljeve finančne straže v Rimu je 17. novembra 1941 izdalo naredbo številka 66. Sklicevala se je na kraljevo naredbo z dne 3. februarja 1923, ki je določala, da gre tisti del denarnih kazni za prestopke katerekoli vrste, ki je pripadal vojakom [pripadnikom] finančne straže, v skupni sklad pripadnikov te straže. To je treba razumeti tako, da velja za vse vojake te stroke, ne glede na to, kje opravljajo službo, je naročil glavni poveljnik te straže, armadni general A. Aymonio.⁹ To je pomenilo, da se je ta okrožnica nanašala tudi na finančno kontrolo v Ljubljanski pokrajini, saj je postala del celotnega moštva te straže v kraljevini Italiji.

Italijanska gozdna milica

Šef gozdne uprave razlaščenih gozdov v Kočevju, ki je delovala naprej, je 26. aprila 1941 poročal kraljevemu civilnemu komisarju za okraj Kočevje o škodi pri tej upravi, ki so jo povzročili kočevski Nemci.

Ti so 16. aprila 1941 oboroženi vdrli v poslopje gozdne uprave v Kočevju, napodili zaposlene, zapečatili arhive in urad zastražili, nato pa iz blagajne odnesli 42.850 dinarjev. Odpeljali so tudi službeni avto, znamke Ford, št. 2-1761, uporabljati sta ga začela dva zasebnika v Kočevju. Istega dne so oboroženi Koče-

² Ustanovitev Ljubljanske pokrajine. V: *Sl. list za Ljubljansko pokrajino*, št. 37/41, 7. maj 1941.

³ Prezem civilnih oblasti po kr. civilnem komisariatu za zasedeno slovensko ozemlje. V: *Sl. list kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje*, št. 33/41, 23. april 1941.

⁴ Nadaljnje pobiranje dosedanjih davkov in taks na zasedenem slovenskem ozemlju. V: *Sl. list kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje*, št. 34/41, 26. april 1941.

⁵ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 7.

⁶ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 24.

⁷ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 52.

⁸ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj Finančna kontrola, spis št. 2/35-VII.-1941.

⁹ AS 109, fasc. 1941, 3001-0000, spis št. 4031.

varji iz logarskih hiš Travnik, Gotenica in Podstenice odnesli lovsko orožje in revolverje gozdarjev. Naslednji dan so to storili v gozdarski hiši Ravne v občini Kočevska Reka. Zasegli so tudi daljnogleda, gozdarska kladiva za žigosanje lesa ter odnesli ključe.¹⁰

Italijanska okupacijska oblast je med drugim pri nas vzpostavila tudi svojo državno gozdno milico. Bila je ena od specialnih milic, ustanovljena pa je bila z odlokom 15. maja 1926.¹¹ V Ljubljani je bilo poveljstvo te milice za Ljubljansko pokrajino na ravni kohorte, kar bi ustrezalo bataljonu. Najprej je bil na tem položaju ing. Giuseppe Pepe, centurion [kapetan], za njim pa dr. Dagoberto Giugliarelli, senior [major]. Pri začasni državni upravi razlaščenih gozdov v tej direkciji so postavili komisarja. To je bil praviloma poveljnik državne gozdne milice za Ljubljansko pokrajino. Poveljnik je imenoval poveljnika oddelka te milice za okoliše gozdnih uprav, za kočevsko gozdno upravo je to postal Albert Baridon. Ko so Ljubljansko pokrajino leta 1943 zasedli Nemci, je šef Pokrajinske uprave v Ljubljani za predsednika te začasne uprave imenoval ing. Antona Šivica.¹²

Finančna straža sredi leta 1941

Visoki komisar Ljubljanske pokrajine je 30. junija 1941 poslal okrožnico vsem podrejenim uradom, tudi finančni direkciji v Ljubljani. Zahteval je, da mu do konca avgusta posredujejo podatke o osebju te direkcije, in sicer: priimek, ime in očetovo ime, kraj in dan rojstva, občino domovinske pristojnosti, veroizpoved, raso (arijec, nearijec), šolsko izobrazbo, katere posle trenutno opravlja, zvanje [naziv] in položaj, službena leta, ki štejejo v pokojnino, celotne mesečne prejemke, predlog: a) ali naj ostane na sedanjem službenem mestu; b) ali ga je treba upokojiti; c) ali ga kaže postaviti na razpoloženje.

Direkcija je sezname poslala 27. avgusta 1941, in sicer po organizacijskih enotah. V odseku za finančno kontrolo v tej direkciji je delalo osem uslužbencev. Vodja odseka je bil Feliks Vehovec, rojen 17. maja 1901 v Žužemberku. Končal je osem razredov gimnazije z maturo. Pri vseh je bilo navedeno, da so rimskokatoliške vere, arijci in vsi naj bi ostali na delovnih mestih.

Poseben seznam je vključeval zahtevane podatke o enotah finančne kontrole. Bilo je 52 enot, in sicer 4 glavni oddelki, 23 oddelkov in 25 pododdelkov [ohranili so star naziv ogranek].

Glavni oddelek v Dolenjem Logatcu je vodil starešina Ivan Kuralt, imel pa je še šest drugih financarjev. Delil se je na 4 oddelke in 6 pododdelkov. Pododdelki so bili v Hotedršici, vodja Franc Fajs in trije možje; na Kalcah, vodja Franc Petkovšek in dva moža; v Rovtah, vodja Vincenc Potočnik in dva moža; v pododdelku Gruden je bil le en mož. V oddelku v Cerknici so bili starešina Jožef Mertelj in še štirje financarji. Oddelek v Ložu je vodil Pavel Poženel s tremi možmi; pododdelek v Leskovi dolini je vodil Andrej Pavlina, poleg njega sta bila še dva moža. Oddelek na Planini je vodil Andrej Pavlina, poleg njega je bilo osem mož in eden pri carinarnici. Na oddelku Rakek je bil starešina Gašper Markelj in štirje možje. Na pododdelku Postumia [Postojna] je bil vodja Josip Rudolf in deset mož.

Glavni oddelek finančne kontrole v Kočevju je vodil Leopold Conradi, v uradu pa je imel še štiri možje. Razdeljen je bil na tri oddelke in en pododdelek. Oddelek v Fari je vodil Viktor Čop in je štel še dva moža; v Petrini je bil pododdelek z enim možem. Starešina oddelka v Ribnici je bil Ivan Škodnik in poleg njega še dva moža, čeprav je bil po sistemizaciji predviden še en financar. Oddelek v Velikih Laščah je vodil Jernej Malovrh in poleg njega sta bila še dva moža.

¹⁰ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1941 AI./1, spis št. 1085/41.

¹¹ Foderaro: *La milizia volontaria*, str. 123.

¹² AS 109, fasc. 1944, B I.–XVI, spis št. III/7–415/1.

Glavni oddelek v Ljubljani je vodil Franc Gaberščik, ki je imel poleg sebe 25 mož, po sistemizaciji pa bi jih moralo biti 26. Delil se je na pet oddelkov in devet pododdelkov. Pododdelek pri carinarnici je vodil Alojzij Črepinko, ki je imel še 14 mož, pododdelek v pivovarni Union je vodil Anton Ovin in je štel še štiri može, pododdelek na Ježici je vodil Franc Šabec in je štel še dva moža; na pododdelku Kleče je bil en mož, pododdelek Šiška-kolodvor je vodil Jožef Rijavec in je štel še dva moža, v pododdelku Sneberje sta bila dva moža, pododdelek Šentvid je vodil Andrej Rejc in je imel še štiri može, pododdelek Zalog je štel štiri može, od teh je bil vodja Feliks Caharija. V seznam je bilo pozneje pripisano, da se je en zvaničnik glavnega oddelka 2. januarja 1942 odselil v Nemčijo in zapustil službo, en zvaničnik iz pododdelka Zalog pa je že 10. decembra 1941 odšel prav tako v Nemčijo. Oddelek Ljubljana okolica je bil pod vodstvom Rudolfa Uraniča, poleg njega je bilo še deset mož, pododdelek v Polhovem Gradcu je vodil Franc Mazi in je imel še dva moža. Oddelek Devica Marija v Polju je vodil Anton Lipuš in je imel še dva moža. Oddelek Ig je vodil Leopold Birsa z dvema možema. Oddelek Višnja Gora so vodili Jožef Perme in še trije možje. Starešina oddelka Vrhnika je bil Franc Ogrič, oddelek pa je imel še štiri može, pododdelek Suhi Dol je vodil Jožef Trpin s še enim financarjem.

Glavni oddelek v Novem mestu je štel sedem mož, starešina pa je bil Anton Klemenc. Imel je 11 oddelkov in devet pododdelkov. Na oddelku Črnomelj je bil starešina Maks Premru in imel še dva financarja. Oddelek v Metliki je vodil Alojzij Plut, tam so bili še trije financarji, manjkal je en zvaničnik. Pododdelki Metlika-kolodvor, Metlika-most, Božjakovo, Drašiči, Radovica in Rosalnice so imeli po enega moža. Oddelek Mokronog je vodil Leopold Dolenc, tam so bili še trije možje, pododdelek Bistrica pri Mokronogu je vodil Jožef Andlovec in imel še enega financarja. Oddelek Kostanjevica je vodil Josip Matelič in je imel še tri može, pododdelek Kostanjevica je imel tri može, za pododdelek Sv. Križ je bil predviden en mož, a mesto ni bilo zasedeno. Oddelek Semič je vodil Jožef Debeljak in je štel še dva moža. Oddelek Stari Trg ob Kolpi je vodil Franc Matelič in imel tri financarje. Oddelek Škocjan je vodil Franc Vilar in je štel še dva moža. Oddelek Toplice je vodil Franc Štingl in je imel še dva moža. Oddelek Trebnje je vodil Janez Uršič s še štirimi možmi. Oddelek Vinica je vodil Jožef Žnidaršič, poleg njega so bili predvideni štirje možje, a je eden manjkal, ker se je 20. januarja 1942 odselil v Nemčijo, piše v opombi. Oddelek Žužemberk je vodil Gašpar Kotnik in tam so bili še trije financarji.

Pri vseh 238 možeh finančne straže, všteti pa so tudi možje, ki so odšli na nemško stran, je bilo zapisano, da so rimskokatoliške vere, arijci in da so nepogrešljivi za službo. Peterico od teh so do 22. januarja 1942 upokojili.¹³

Visoki komisar Ljubljanske pokrajine je hkrati zahteval, da mu vsi podrejeni uradi dostavijo seznam osebja, ki ni italijanske ali slovenske narodnosti. Finančna direkcija mu je odpisala 2. julija 1941 in navedla, da je šest oseb ruske narodnosti, od teh pet pri finančni straži, štiri osebe nemške narodnosti, osem oseb srbskega in štiri osebe hrvaškega rodu.¹⁴

Italijanska kazen: 20 let ječe

Obveščevalna dejavnost, ki je spadala sicer med uradne naloge finančne kontrole, posebej še vzdolž državne meje, je postala usodna za enega od njenih uslužbencev, ko je prišlo obdobje italijanske zasedbene oblasti pri nas.

Kapetan Anacleto Onnis, starešina kraljevih karabinjerjev za Ljubljano mesto, je 5. novembra 1941–XX. poročal podpolkovniku Giacomu Bortoneju,

¹³ AS 109, fasc. pr. 1941, ovoj št. 53/pr-1941.

¹⁴ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 51/pr-1941.

poveljniku kraljeve finančne straže pri visokem komisariatu za Ljubljansko pokrajino. Navedel je, da je bil carinik Franc Vodopija priprt in ovađen posebnemu sodišču za zaščito države, ker je priznal, da je opravljal vojaško vohunstvo v škodo Kraljevine Italije.

Navedeni podpolkovnik je o tem obvestil finančno direkcijo pri tem komisariatu in iz direkcije so 12. novembra poročali, da je v času Kraljevine Jugoslavije obveščevalna dejavnost pomenila uradno nalogo uslužbencev finančne kontrole ob državni meji. To so zahtevala službena navodila ministrstva za vojsko in mornarico v soglasju z ministrom za finance.

Oče aretiranega, Marko Vodopija, je vložil prošnjo, da bi sina izpustili iz zapora. S tem se je strinjala finančna direkcija in 12. novembra 1943, torej že po kapitulaciji Italije, pisala komisiji za likvidacijo zadev vojaškega sodišča. Zapisala je, da je bilo obveščevalno delo dolžnost vseh uslužbencev finančne kontrole, še posebej tistih v enotah vzdolž meje. Zato ne bi mogel biti obsojen za vohunstvo v škodo Italije. Ob mobilizaciji spomladi leta 1941 so ves zaupni obveščevalni arhiv Dravske finančne direkcije uničili, toda dve odredbi vojaške oblasti sta ostali ter tako dokazovali, da je tudi finančna kontrola delovala obveščevalno. To je določala 5. točka 10. člena zakona o organizaciji finančne kontrole, saj je sodelovala pri varovanju državne meje tudi v vojaškem pogledu. Franc Vodopija ni bil carinik, pač pa podpreglednik na oddelku v Hotedršici, kamor je bil premeščen zaradi slabega zdravja, saj je bolehal za tuberkulozo na pljučih. Ker je šlo za njegovo službeno opravilo pred izbruhom vojne, ni bilo razloga za obsodbo. Tega pa vojaško sodišče v Rimu ni upoštevalo in Franca Vodopijo obsodilo na 20 let ječe. Direkcija je komisijo prosila, da ga izpustijo iz zapora.¹⁵ V spisu ni podatkov, kaj je bilo s to zadevo pozneje.

Kdo bo prejel italijansko božično darilo

Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino je za božič leta 1941 pripravljaj obdarovanje revnih in številnih družin. Društvo »Družina« je bilo pooblaščen, da zbere potrebne podatke o takih družinah. Družine so bile lahko tudi upokojen-ske. Zato je pisno obvestilo vse javne urade, da predlagajo take družine. Predlog je moral vsebovati ime prejemnika božičnega darila, višino njegovih prejemkov, število nepreskrbljenih otrok, druga bremena (vzdrževanje vojnih beguncev, zadolženost, bolezen itd.), zasebno premoženje (hiša, posestvo itd.). Podatke je bilo treba poslati do 28. novembra 1941 na sedež tega društva, predsedniku Narteju Velikonju v palači visokega komisarja v Puccinijevi [Knafljevi] ulici št. 9.

Dopis društva so iz finančne direkcije v Ljubljani razposlali podrejenim uradom, tudi oddelkom finančne kontrole. Podpisal ga je Josip Mosevizh. Tedaj je bilo v Ljubljanski pokrajini 28 enot finančne kontrole, in sicer 5 glavnih oddelkov in 23 oddelkov, saj pododdelkom dopisa niso poslali, saj so to opravili oddelki.

Predzadnji dan novembra so odposlali zahtevani seznam. Vključeval je 10 upokojenskih družin iz vrst finančne uprave, večinoma finančne kontrole, in 7 družin apelacijskega sodišča v Ljubljani.¹⁶

Le en financar je zaprosil za službo v nemškem območju

Visoki komisar za Ljubljansko pokrajino je 5. aprila 1942 izdal strogo za-upno tiskano navodilo v italijanskem in slovenskem jeziku o popisu nekdanjih jugoslovanskih uslužbencev. Vsak je moral izpolniti vprašalno polo, ki je vsebo-

¹⁵ AS 109, fasc. pr. 1943, spis št. 11–1943.

¹⁶ AS 109, fasc. pr. 1941, spis št. 101/pr–1941.

vala osebne podatke državnega uslužbenca (priimek in ime, datum in kraj rojstva, bivališče, državljanstvo in rasa); iste podatke za njegovega očeta in mater; enako za zakonskega druga; o otrocih in osebah, ki jih je vzdrževal; podatke o službovanju (stroka, šolska izobrazba, kategorija uslužbenca, dekret o namesitvi, napredovanja in vojaška služba); premoženje in privatno udejstvovanje; osebni opis s fotografijo; kje bi želel službovati na ozemlju nekdanje Jugoslavije in ali bi si želel upokojiti.¹⁷

Visoki komisariat za Ljubljansko pokrajino je 1. avgusta 1942 zahteval od finančne direkcije v Ljubljani podatke o osebju, ki ima domovinsko pravico v občinah, ki niso spadale pod to pokrajino. Ko so te podatke zbrali, so jih 19. avgusta poslali omenjenemu komisariatu.

V finančni kontroli je bilo zaposlenih 78 oseb, ki so po rojstvu spadale v občine zunaj Ljubljanske pokrajine. Spadale so v kraje, ki so jih označili kot »sedaj Nemčija«.

Hkrati so poslali tudi sezname teh uslužbencev: tistih, ki so imeli več kot 35 let službe za pokojnino, pomožnega osebja s pravico do upokojitve, dnevničarjev, osebja, ki je zaprosilo za upokojitev in osebja, ki je zaprosilo za sistemizacijo v drugo državo. Le eden v finančni straži je zaprosil za sistemizacijo v Nemčijo, in sicer Jožef Vrbnjak, zvaničnik na oddelku finančne kontrole na Vrhniki.¹⁸

Proračunski izdatki finančne direkcije s podrejenimi uradi za leto 1942 so znašali 47.737.270 lir, ali 20,6 odstotkov celotnega proračuna za Ljubljansko pokrajino. Predvidenih je bilo 19 uradnikov, 223 zvaničnikov in 1 pogodbenik oziroma dnevničar, skupaj 243 oseb finančne kontrole. Prejšnje leto je bilo predvideno enako število osebja finančne kontrole.¹⁹

Zaukazani in nato prepovedani fašistični simboli

Emilio Grazioli, visoki komisar za Ljubljansko pokrajino, je 26. februarja 1942 poslal okrožnico vsem državnim uradom. Nanašala se je na javne prostore, ker naj bi bile v njih še vedno zastave, fotografije predstavnikov nekdanjega jugoslovanskega režima, emblemi itd. Vse to je treba takoj odstraniti in uničiti, o tem pa izdelati in poslati zapisnik, je zaukazal. Okrožnico je finančna direkcija 16. aprila 1942 razposlala vsem svojim podrejenim uradom in naročila, da je treba izvirnik zapisnika o uničenju poslati direkciji, dvojnik pa dati v arhiv. Ta direkcija je 24. aprila 1942 izdala tudi okrožnico, da je treba stare kavčukove žige takoj uničiti, kovinske pa poslati direkciji, da jih bo nadomestila z novimi.²⁰

Isti visoki komisar je 18. aprila 1942 poslal okrožnico vsem državnim in samoupravnim uradom, v njej pa okaral uradnike nekdanje jugoslovanske uprave, ker niso pozdravljali z rimskim pozdravom. To je bil pozdrav italijanske države in obvezen za vse javne nameščence. Kdor ne bo tako ravnal, bo odpuščen iz službe, je zagrozil. Finančna direkcija je 23. aprila 1942 to okrožnico poslala svojim podrejenim uradom in naročila, da je moral vsak uslužbenec s svojim podpisom potrditi, da je bil seznanjen z njeno vsebino.²¹

Ko je na čelo italijanske vlade kralj postavil maršala Pietra Badoglia, je naslednji dan, 27. julija 1943, ta vlada ukinila fašistično stranko ter razpustila fašistično milico in sindikate. Namesto ukinjene fašistične je prišlo obdobje vojaške diktature.²² To se je na zunaj izrazilo tudi v Ljubljanski pokrajini.

Inšpekcija za finančno službo pri finančni direkciji v Ljubljani je 29. julija

¹⁷ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj Finančna kontrola.

¹⁸ AS 109, fasc. pr. 1942, spis št. 45.

¹⁹ AS 109, fasc. normalije 1001–1500, ovoja št. 1367-1942 in 1385-1942.

²⁰ AS 109, fasc. 1942, 1201–1650, spis št. 1270.

²¹ AS 109, fasc. 1942, 1201–1650, spis št. 1300.

²² *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945*, str. 481.

1943 poslala dopis vsem tej direkciji podrejenim uradom. Opolnoči tega dne je bilo treba v vseh njenih uradih na območju Ljubljanske pokrajine odpraviti vse embleme, znake in znamenja nekdanje vladavine. Kaj je vključeval ta pojem? Črne srajce, lektorski sveženj, rimski pozdrav, simbole, znake in trakove za fašistične zasluge, zastave, prapore, nazive, gesla, himne in koračnice. Odstraniti je bilo treba vse podobe, like, razglase in stranske napise. Prepovedano je bilo širiti tisk, brošure in propagandni material te vrste. Ob koncu so zapisali, da je treba ta ukaz strogo izvajati. Podpisan je bil inšpektor za finančno službo dr. Gosetti.²³

Malo prej, 3. julija 1943, so z dvojezično okrožnico obvestili vse starešine uradov in ustanov v Ljubljanski pokrajini, da inšpekcija za finančno službo spada pod podprefekta–inšpektorja, podprefekt–namestnik pa je bil tisti, ki je zamenjeval odsotnega visokega komisarja.²⁴

Nekaj ugodnosti za Slovensko domobranstvo

Ko je začela delovati Pokrajinska uprava v Ljubljani, ki ji je načeloval general Leon Rupnik, je v njen okvir spadala tudi finančna direkcija. Njen predstojnik je ostal in postal Josip Mosestih. Imela je precej podobno delovno območje kot dotedanja, ki je delovala pod italijansko okupacijo.

Šef pokrajinske uprave v Ljubljani je 15. oktobra 1943 pooblastil finančno direkcijo, da izda odlok, s katerim bo prodajalce izjemoma oprostila plačila skupnega davka na poslovni promet od prodaje usnja za potrebe Slovenskega domobranstva in orožništva.²⁵

Slovensko domobranstvo je bilo oproščeno tudi plačila občinske trošarine na alkoholne pijače, in sicer enako, kot je veljalo za italijansko in nemško vojsko. Če pa bi bila vojaška kantina dostopna tudi civilom, bi zanjo veljalo enako kot za gostilne: to trošarino bi bilo treba plačati.²⁶

Organizacijski štab Slovenskega domobranstva, vojna apoteka, je 20. decembra 1943 zaprosila finančno direkcijo, odsek za trošarine in takse, da bi v tovarni Union v Ljubljani nabavili 100 litrov 96- in 70-odstotnega špirta brez plačila trošarine, taks in drugih dajatev. Direkcija je to naslednji dan odobrila, pri tem pa vojni lekarni naročila, da vodi zapis o uporabi špirta, ki ji ga bo odstopil glavni oddelek finančne kontrole Ljubljana mesto. Drugačna uporaba špirta bi pomenila tihotapstvo po 1. točki 33. člena trošarinskega zakona, so sklenili odobritev. Spis so poslali vojni apoteki, glavnemu oddelku finančne kontrole Ljubljana mesto, pododdelku finančne kontrole v tovarni Union in tovarni Union, ki je izdelovala špirit.²⁷

Šef pokrajinske uprave v Ljubljani je 15. aprila 1944 odredil, da vsi nekdanji orožniki in graničarji (obmejna četa) dobijo izplačane vse prejeme za obdobje od 1. maja 1941 do 30. septembra 1943, če so se do 19. januarja 1944 prijavili v službo k poveljstvu policijskega zbora ali Slovenskega domobranstva ter tam nastopili službo.²⁸ Organizacijski štab Slovenskega domobranstva je bil ustanovljen 12. oktobra 1943, policijski varnostni zbor pa 28. oktobra 1943 in sicer iz vrst varnostne straže, agentov in orožnikov,²⁹ 16. marca 1944 pa se je preimenoval v policijski zbor.³⁰ Predlog proračuna Pokrajinske uprave v Ljublja-

²³ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. 1810–V–1943.

²⁴ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. 1725–V–1943.

²⁵ AS 109, fasc. 1943, 2101–2600, spis št. 2275–V–1943.

²⁶ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. II 1591/1.

²⁷ AS 109, fasc. 1943, 2101–2589, spis št. 2536–V–1943.

²⁸ AS 109, fasc. brez oznake, spisa št. 1556 in 1573.

²⁹ Nose: *Domobranci zdravo–Bog daj*, str. 94 in 212; AS 109, fasc. brez oznake, spis št. 1511.

³⁰ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. 1568.

ni za leto 1944 je predvideval sredstva za 115 policijskih agentov, 571 pripadnikov varnostnega zbora ter 730 mož orožništva.³¹

Odpovedi točilne pravice

Med vojno so številni gostilničarji in lastniki točilnic alkoholnih pijač vrnili točilno pravico. To je bilo najbrž posledica več okoliščin, prevladovale pa so tiste, povezane z vojnimi razmerami.

Ana Starešinič iz vasi Preloke št. 18, občina Vinica, je 28. oktobra 1941 na svojem domu izjavila na zapisnik, ki ga je napisal podpreglednik finančne kontrole, da odpoveduje točilno pravico. V njeno hišo so se namreč maja 1941 naselili italijanski obmejni stražniki in ni imela več prostora za gostilniško dejavnost. Točilno pravico je dobila skoraj natančno 12 let prej.³²

Na prvem mestu po številu tovrstnih odpovedi so bili kočevski Nemci. Ti so se jeseni leta 1941 večinoma prostovoljno izselili v nemško okupacijsko območje ob Savi in Sotli. Pred izselitvijo so enotam finančne kontrole odjavili točilno pravico. Glavni del tovrstnih nalog je odpadel na glavni oddelek finančne kontrole v Kočevju, ki je v ta namen izdelal besedilo odjave in v prazen prostor je financar vnesel le ime in naslov odjavitelja. Nato je spis poslal direkciji v Ljubljani in ga črtal iz seznama točilcev alkoholnih pijač. Tako je konec leta 1941 iz nekaj kočevarskih vasi odjavilo gostilniško obrt toliko kočevskih Nemcev, in kot razlog navedlo »vsled izselitve v Nemčijo«: Stari Log 5, Polom 3, Gotenica 3, Koprivnik 3, Ceste 1, Vrbovec 1, Seč 1, Kleč 1 itd. Iz istega razloga so odjavili trgovino na debelo posamezniki iz Kočevja. Te številke o odjavah točilne pravice izpričujejo ne le velikost tedanjih kočevarskih vasi, pač pa tudi razširjenost gostiln po vaseh.³³

Ena od posledic te odselitve Kočevjarjev je bil tudi zmanjšan prihodek od davščin. Tako kot druge davčne uprave je tudi tista v Kočevju 17. avgusta 1943 poslala finančni direkciji v Ljubljani davčni letni račun za leto 1942 v pregled in odobritev. V občinah te davčne uprave (Fara, Kočevje mesto, Kočevje okolica, Kočevska Reka, Koprivnik, Mozelj in Stari Log) je bilo davčnih zaostankov za 358.796,29 lir, vojnice za 761,52 lir in specialnega doprinosa (narodni obrambni sklad) za 116.370,06 lir; skupaj 475.927,87 lir odpadlih dajatev. Bilo je za 139.746,53 lir preplačil iz leta 1941, in sicer v okviru davkov, vojnice in specialnega doprinosa.³⁴

Med tistimi, ki so odjavili točilno pravico, je bil tudi Viktor Hočevar, ki je imel gostilno na Mestnem trgu št. 11 v Ljubljani. Njemu je dravska finančna direkcija 2. avgusta 1938 izdala pisno potrdilo na obrazcu z naslovom »Pravo na točenje pijač«. Dobil je pravico do točenja pijač na drobno, in sicer vina, sadjevca, piva in žganja vseh vrst (rum, konjak, liker itd.) v lastni hiši na omenjenem naslovu in to on sam. Stavba, v kateri je točil pijače, je imela tri sobe višine 2,7 metrov in velikosti 26,2, 10,8 in 8,4 kvadratnih metrov. Lahko je točil tudi na vrtu lokala. To pravo je veljalo, dokler ne bi bilo odvzeto. Upravičenec je za drugo polletje 1938 pri davčni upravi v Ljubljani plačal 300 dinarjev takse. Potrdilo je moral obesiti na vidnem mestu poslovnega prostora, kot je pisalo na koncu potrdila. Podpisan je bil finančni direktor sam. Lastnik te gostilne je 4. decembra 1943 sporočil glavnemu oddelku finančne kontrole Ljubljana mesto, da se je 4. septembra 1943 začasno prenehal ukvarjati z gostilniško obrtjo in prosil, da

³¹ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj št. 1569.

³² AS 109, fasc. 1941, spisa št. 3270 in 3418.

³³ AS 109, fasc. 1941.

³⁴ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj Davčna uprava Kočevje, spis št. 13269/II-1943.

ga izbršejo iz katastra točilcev alkoholnih pijač. Oddelek je spis poslal finančni direkciji in tam so ga izbrisali iz katastra ter spis dali med rešene.³⁵

Vojna je imela številne posledice na delovanje finančne kontrole, od ukinitve enot zaradi partizanske navzočnosti do povečane nevarnosti službovanja. Posledicam vojne se ni mogel izogniti niti pododdelek te kontrole v pivovarni Union. Pivovarna in sladarna Union v Ljubljani je 22. januarja 1945 pisno sporočila finančni direkciji Pokrajinske uprave v Ljubljani, da so po nalogu nemškega svetovalca policijske uprave v Ljubljani izdelovanje kvasa začasno preselili iz Spodnje Šiške 104 v tovarno kvasa Vojnovič&Co na Viču, v Trsatski ulici 4. Prosili so za odobritev te spremembe. Direkcija je naslednji dan o tem obvestila glavni oddelek finančne kontrole Ljubljana mesto in navedla, da je bilo vzrok za premostitev pomanjkanje premoga; preselil se je tudi pododdelek finančne kontrole, in sicer od zahodnih vrat na Celovski 22 k vzhodnim, v prostor za vratarja. Tako naj bi ostalo, dokler ne bi bilo dovolj premoga. Anton Ovin, vodja tega pododdelka, je 21. aprila 1945 sporočil glavnemu oddelku finančne kontrole Ljubljana mesto, da se je ta enota vrnila v stare prostore pri glavnem vhodu v pivovarno.³⁶

Podpisovanje božične poslanice

Dne 23. decembra 1943 je izšla protikomunistična božična poslanica, potem pa so jo prebivalci Ljubljanske pokrajine podpisovali in zbrane podpise izročili generalu Leonu Rupniku.

Poslanica je bila natisnjena na letaku formata A-4 in je imela naslov *Slovenskemu narodu!* Opisala je nevarnosti in posledice komunizma pri nas in v svetu ter obsodila vsakogar, ki ga je podpiral. »Zadnji čas je, da se združimo vsi Slovenci brez izjeme v trdno celoto in iztrebimo komunizem iz svoje srede«. Poslanica se je končala s tem pozivom: »Slovenci! Slovenke! Podpirajmo slovensko oblast, ki se v tem usodnem času odločno bori proti komunizmu, in združimo se v tem pravičnem boju v enotno slovensko fronto. S tem bomo rešili narod in ga povedli v novo srečno bodočnost!«

General Rupnik je 16. februarja 1944 poslal finančni direkciji dopis s pozivom, naj med svojimi uslužbenci zbira podpise za to spomenico. Za to so bile na razpolago tiskovine, poslati pa jih je bilo treba šefu propagandnega odseka pri Pokrajinski upravi najpozneje do 28. februarja 1944.

Finančni direktor je vse razposlal podrejenim uradom in enotam in naročil, naj najprej izdelajo seznam tistih, ki bi se radi podpisali pod spomenico. Seznam je obsegal tekočo številko, ime in priimek, čin in urad. Te sezname je bilo treba do 24. februarja poslati personalno-administrativnemu odseku direkcije, da bi podatke vnesel v tiskovine, potem pa naj bi jih uslužbenci lastnoročno podpisovali. Ker so šefi odsekov spomenico podpisali že prej, jim tega ni bilo treba storiti še enkrat.

V odseku za finančno kontrolo pri finančni direkciji jo je podpisalo vseh 8 uslužbencev, Feliks Vehovec, šef odseka, jo je podpisal že prej.³⁷

Dohodki, pobrani pri finančni direkciji v letu 1943

Finančna direkcija v Ljubljani je konec zime leta 1944 izdelala seznam državnih dohodkov, ki so jih v letu 1943 pobrale blagajne te direkcije. Celotna vsota je znašala 156.559.717, 93 lir.

³⁵ AS 109, fasc. 1943, 2101–2589, spis št. 7725–V–1943.

³⁶ AS 109, fasc. 1945, spis št. 207–V–1945.

³⁷ AS 109, fasc. 1944, I 101–1000, spis št. 912.

Slovenskemu narodu!

Lepa slovenska zemlja, na kateri živimo že 1.400 let in ji s svojim znojem in delom vtiskamo svoj slovenski obraz, je danes vsa odeta v žalost, ki jo je v svojih hudih posledicah prinesla vojska.

Kdo tira danes našo zemljo, naš narod v nesrečo, kdo pobija tisoče dragih rojakov, kdo požiga slovenske domove, kdo tepta vse naše narodne in verske vrednote, kdo uničuje našo čast, kdo nas tira na rob propada, da nam grozi dokončen pogin?

To dela največji in najnevarnejši sovražnik krščanskih in kulturnih narodov: komunizem, ki je pri nas z narodnimi gesli mnoge prevaral in si pod krinko osvobodilne fronte skuša uzurpirati oblast, da vzpostavi svojo nasilno diktaturo in da do konca dovrši svojo krvavo revolucijo, v kateri naj pošten slovenski narod izgine, zgolj zaradi tega, ker hoče živeti v skladu s svojo tradicijo, v skladu z narodnimi vrednotami in ker si hoče ohraniti življenje.

Komunizem je dokazal z dejanji, da ni nikaka politika in ne ideologija, ampak najbolj surov barbarizem, ustroj nereda, zgrajen zločinski sestav, uničevalec verskih, etičnih in moralnih vrednot, uničevalec osebnih in narodne svobode, uničevalec življenj poštenih delavskih ljudi, kakor celih narodov.

Zato boj proti komunizmu danes ni politika, ampak osnovna **človeška in narodna dolžnost**, saj se tiče tako življenja vsakega posameznika, kakor življenja vseh narodov — še posebno malega slovenskega naroda, nad katerim zločinski breznarodni komunizem najbolj besni.

Vsi poštene ljudi in vsi narodi se bore proti zločinskemu komunizmu. Tudi ogromna večina slovenskega naroda je to zlo in nesrečo sama spoznala in odklonila.

Pogorišča 200 slovenskih vasi kličejo vse še zaslepljene Slovence, da spregledajo! Nad deset tisoč požganih in porušeni slovenskih domov vplije po obnovi iz ruševin. Preko sto razdejanih šol, prav toliko prosvetnih in narodnih domov so strašna obsodba »kulturnega« prizadevanja komunizma. Nad 70 onečaščenih cerkva, od teh 16 požganih, so kričeči dokazi komunističnega brezboštva. Preko 15.000 grobov najboljših mož in žena, fantov in deklet in nedolžnih otročičev iz vseh stanov in skupin kliče po pravični kazni. Poleg stotin pomorjenih izobražencev je tudi 29 narodno zavednih duhovnikov.

Tudi nesrečni talci so nemi, toda tem strašnejši tožniki proti nečloveškemu komunizmu. Blizu 10.000 slovenskih družin je raztepenih, izgnanih. Na tisoče ubogih sirot brez matere, brez očeta so sad komunističnega nauka o družini! Koliko pa je še obupanih očetov, ki ne vedo ne za svoje žene, ne za otroke, koliko objokanih mater, ki ne vedo za otroke in ki niti njihovih grobov ne bodo mogle najti. Na milijarde slovenskega premoženja je uničenega. Tisočem in tisočem delavcem je odvzet vsakdanji kruh. Žrtve za žrtvijo terja komunizem dan za dnem. In vse to v poldrugem letu komunističnega divjanja v majhni ljubljanski pokrajini med 320.000 Slovenci, ne v številni žrtve v drugih krajih slovenske zemlje.

Cemu vse to?

Zadnji čas je, da se združimo vsi Slovenci brez izjeme v trdno celoto in iztrebimo komunizem iz svoje srede. **Po božjih in človeških postavah smo dolžni na kakršen koli način sebe ohraniti! To nam narekuje ljubezen do naših družin in še v večji meri ljubezen do lastnega naroda!**

Nihče ne more zahtevati, da naj se poštene slovenski narod, ki hoče živeti v skladu s svojo tradicijo in braniti krščansko kulturo, dá pobiti zato, da zavlada zločinski red in ustroj komunizma pri nas in v svetu. Nihče na svetu, ne posameznik, ne kak narod, nima iz kakršnih koli razlogov pravice žrtvovati slovenski narod na žrtvenik komunizma.

Kdor komunistične zločince podpira, pa najsi bo posameznik ali narod, in komunizmu omogoča razmah, kliče največje zlo nad ubogi slovenski narod, pa končno tudi nase in na ves svet!

Danes odloča slovenski narod sam o svojem obstoju. Ali bo ohranil svoje življenje v veliki družini evropskih narodov, ali pa bo izginil v morju krvave komunistične revolucije. **Čut samoohranitve in koristi naroda so v tej usodni uri naš zakon!** Zato dvigamo spricho tolikšne tvarne in moralne škode na slovenski zemlji, spricho nelzmerne žalosti toliko tisočev Slovencev

protest

proti vsakomur, doma in kjer koli v svetu, proti posameznikom in narodom, ki podpirajo zločinski komunizem. Slovenski narod hoče namreč svoboden živeti v družbi evropskih narodov. Zato je bil po tolikih strašnih dejanjih protinarodnega komunizma prisiljen seči po samoobrambi, v kateri bo še bolj povezal vse svoje sile, da zlomi komunistično zlo.

Slovenici! Slovenke! Zavedajmo se svojega stvarnega položaja, zavedajmo se, da le z iztrebljenjem komunizma moremo rešiti sebe in zadobiti tisto mesto v svetu, ki si ga želimo in zaslužimo. Zavedajmo pa se tudi, da bomo le z lojalnim izpričevanjem našega slovenstva, brez primesi vplivov nesrečne tuje propagande, mogli uspešno voditi boj zoper komunizem. In slovenski narod s hvaležnostjo sprejema vsako pomoč v tem boju, v katerem naj nihče ne stoji ob strani. Danes je taka ura, da je molk že sodelovanje s sovražnikom in greh nad narodom!

Slovenici! Slovenke! Podpirajmo slovensko oblast, ki se v tem usodnem času odločno bori proti komunizmu, in združimo se v tem pravičnem boju v enotno slovensko fronto. S tem bomo rešili narod in ga povedli v novo srečno bodočnost!

Ljubljana, 23. decembra 1943.

Partija 1 je obsegala 13 pozicij. Šlo je za različne davke. Največji delež je imel davek na poslovni promet, in sicer 29.404.988,94 lir, za njim sta bila uslužbensi davek v višini 10.813.813,15 lir ter prispevek za narodni obrambni sklad v znesku 9.178.024,30 lir.

Partija 2 je obsegala 2 poziciji. Trošarina je pomenila 26.891.578,32, obče banovinske (pokrajinske) trošarine pa 1.327.968,47 lir prihodkov.

Partija 3 je obsegala 7 pozicij in med njimi so bile na prvem mestu takse, pobrane v gotovini. Znašale so 11.813.509,87 lir. Na drugem mestu je bil izkupiček od taksnih vrednotnic v višini 7.817.443,21 lir.

Partija 6 je imela 2 poziciji. Carine in postranske pristojbine so znašale 15.282.600,00 lir, kontrolna taksa na izvoz pa 10.198.712,15 lir.

Druge postavke so pomenile razmeroma majhen delež pobranih dajatev. Naj omenim le sklad za nagrade pri zatiranju finančnih kršitev. V letu 1943 je imel 41.122,05 lir.

Poleg pregleda za leto 1943 so dodali še seznam dohodkov v januarju leta 1944. Ti so znašali 9.181.767,97 lir. To je bilo precej manj od mesečnega povprečja v letu 1943, ki je znašalo 13.046.643,08 lir.³⁸

Delovna obveznost za 29 financarjev

Šef Pokrajinske uprave v Ljubljani je 5. januarja 1944 poslal okrožnico vsem državnim in samoupravnim uradom, zavodom in ustanovam Ljubljanske pokrajine. Sporočala je, da je bil ustanovljen Urad za delovno službo in obnovo, ki bo vodil nujna dela za obnovo pokrajine in vzpostavil delovno službo za izvajanje teh del. Vodja urada je postal podpolkovnik Miroslav Petelin. Vsi uradi so morali pomagati temu uradu in mu dajati podatke, za katere je prosil.³⁹

S približevanjem konca vojne se je ta delovna služba razširila na večji del prebivalstva, tudi na (nezanesljive) državne uslužbence.

Šef Pokrajinske uprave v Ljubljani je 30. oktobra 1944 vsem občinskim komisarjem razposlal okrožnico o popisu obveznikov delovne službe. Ocenil je, da se bližajo spopadi, zato je treba ozemlje utrditi. Občine so morale takoj popisati vse prebivalce letnikov od 1884 do 1928, torej v starosti od 16 do 60 let, moške in ženske. To je veljalo za vse stalno in tudi začasno prebivalstvo, na primer begunce, dijake, oskrbovance v bolnišnicah ali dijaških domovih, osebe v sodnem ali policijskem priporu itd. Izvzeti so bili pripadniki Slovenskega domobranstva, organizacije TODT in slovenske policije. Priložen je bil seznam poslujočih občin po njihovih tedanjih sedežih. Bilo jih je 62, in sicer v okrajih Kočevje, Ljubljana mesto, Ljubljana, Logatec in Novo mesto. Sezname obveznikov so morali dostaviti delovnemu uradu v Ljubljani. Ta je potem občinam sporočal potrebe po delovni sili, občine pa so določile, kdo bo vpoklican; urad je izdal vpoklic in ga nato dostavil občinam. Okrožnico so razposlali tudi župnijskim uradom s prošnjo, da pomagajo pri popisu.⁴⁰

Odsek za finančno kontrolo pri tej direkciji je 10. januarja 1945 izdelal tipkan seznam odsotnih uslužbencev te kontrole po stanju 8. januarja istega leta. Obsegal je 8 skupin osebja, označene pa so bile z rimskimi številkami:

- I. v vojnem ujetništvu ni bil nihče;
- II. kot nekdanji vojni ujetnik ni bil nihče interniran;
- III. pridržan ob vojaških blokadah in se še ni vrnil, nihče;
- IV. policijsko priprt ali interniran, 16 oseb;

³⁸ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj Donosi fin. dir. v letu 1943 in v jan. 1944.

³⁹ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1944 A I.–XII., spisa št. 22/44 in 500/44.

⁴⁰ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. II 3605/1 in 3605/3.

- V. neopravičeno odsoten, 13 oseb, med njimi tudi Feliks Vehovec, dotedanji vodja finančne kontrole pri finančni direkciji v Ljubljani;
 - VI. osebje pri Slovenskem domobranstvu, 10 mož, od katerih je Albin Kle-menc, pomožni podpreglednik, iz SD pobegnil;
 - VII. osebje pri organizaciji TODT, 15 mož;
 - VII. osebje na obveznem delu, 29 oseb.
- Podpisan je bil vršilec dolžnosti šefa odseka za finančno kontrolo.⁴¹

Protikomunistična zborovanja, brošure

Propagandni odsek šefa Pokrajinske uprave v Ljubljani je 5. aprila 1944 pisal finančni direkciji, da je izšla brošura *Kaj mora vsak Slovenec vedeti o Osvobodilni fronti*. Napisal je, da vsebuje 200 vprašanj in 200 odgovorov nanje, cena je 4 lire. Finančni direktor je dopis razposlal podrejenim uradom s priporočilom na nakup.⁴²

Finančni direktor je 19. aprila 1944 razposlal podrejenim uradom okrožnico o zaprisegi domobrancev. Piše, da bo potekala v četrtek, 20. aprila 1944, in bo vključevala razvitje praporov, zaprisego, obhod enot Slovenskega domobranstva po središču Ljubljane do Kongresnega trga. Ta dan ne bo uradnih ur, zato je priporočljivo, da se čim več uslužbencev finančne uprave udeleži tega dogodka.⁴³

Ob obletnici bitke pri Sisku, ko je krščanska vojska porazila turško, to je na Ahačev dan, 22. junija 1944, je bila v ljubljanski stolnici ob 8.00 zahvalna maša. Šef Pokrajinske uprave je z okrožnicama 15. in 20. junija 1944 o tem obvestil vse podrejene urade in k maši povabil vse šefe pa tudi druge uslužbence. Udeležba je bila prostovoljna. Finančni direktor je okrožnici razposlal svojim uradom.⁴⁴

Nekdanji propagandni, sedaj informacijski oddelek pri šefu Pokrajinske uprave v Ljubljani, je 24. junija 1944 izdal okrožnico, da bo 29. junija istega leta, na praznik sv. Petra in Pavla, na Kongresnem trgu v Ljubljani veliko zborovanje. V njej je pisalo, da se bo začelo ob 7.30 in se ga morajo udeležiti vsi uslužbenci. Vsak je moral s seboj prinesiti vabilo in ga oddati rediteljem na katerem od treh vhodov za uslužbence, in sicer na Šelenburgovi, Šubičevi in Gradišču.⁴⁵

Isti oddelek je pri delavskem referatu zasnoval krožek za razvedrilo in prosveto delavstva. Prirejal naj bi zabavne in prosvetne prireditve za delavce in njihove družine. Vstopnina je bila minimalna, le za pokritje režijskih stroškov. Načelnik tega oddelka je 18. julija 1944 zaprosil davčno upravo v Ljubljani, naj te prireditve oprosti plačila takse. Ta uprava je prošnjo posredovala finančni direkciji, ki je bila za to pristojna. Direkcija je zadnji dan avgusta 1944 odpisala naslovniku, da taka oprostitvev ni dopustna, ker jo onemogočata dva veljavna predpisa, in sicer pripomba 4 k tarifni postavki št. 99/a taksnega zakona ter naredba visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino z dne 8. februarja 1943.⁴⁶ Tudi dobrodelne prireditve niso oproščene plačila te takse, so sklenili.⁴⁷

Informacijski oddelek pokrajinske uprave je 1. avgusta 1944 razposlal okrožnico, naj uradne prostore opremijo s slikami prezidenta Leona Rupnika,

⁴¹ AS 109, fasc. 1944-I, 100-1000, mapa Odsotni uslužbenci, spis št. 46/3-VII-1945.

⁴² AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 1759-I-1944.

⁴³ AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 1571/1-I-1944.

⁴⁴ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1944 A I.-XII., spis št. 416/44. Tudi fasc. reparto VIII. oddelek, a.a spisi, spis št. 2208-I-1944.

⁴⁵ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1944 A I.-XII., spis št. 433/44. Tudi fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 2318-I-1944.

⁴⁶ Uvedba taksnega papirja z vodnim tiskom in taksnih golic za menice in druge trgovinske vrednostne papirje; Spremembe predpisov o nekaterih taksah in neposrednih davkih. V: *Sl. list za Ljubljansko pokrajino*, št. 12/43, 10. februar 1943, čl. 32, točka a) in čl. 33.

⁴⁷ AS 109, fasc. 1944, 1006-1580, spis št. 1256.

»predstavnik našega naroda v borbi proti komunizmu in vsem drugim sovražnikom«. Cena slike je bila 20 lir. Finančni direktor je okrožnico razposlal vsem podrejenim uradam, tudi oddelkom finančne kontrole.⁴⁸

Finančni direktor je 7. septembra 1944 z okrožnico obvestil vse podrejene urade, da je za mali šmaren, 8. septembra, dela prosti dan; če je potrebno, naj uradi zagotovijo dežurstvo.⁴⁹

Informacijski oddelek je 26. oktobra 1944 izdal okrožnico, s katero je obvestil podrejene urade, da bo 29. oktobra istega leta ob 8.00 na Kongresnem trgu v Ljubljani veliko zborovanje. Državni uslužbenci so se morali zbrati na Napoleonovem trgu, zasebni pa na Emonski cesti. Njihovi predstojniki so morali uradniku informacijskega rada ob Napoleonovem spomeniku predati sezname navzočih in odsotnih uslužbencev. Z zbornega mesta so morali nato v štiristopih na Kongresni trg in biti navzoči na shodu.⁵⁰

Založba »Luč« v Ljubljani je 10. novembra 1944 poslala finančni direkciji ponudbo za nakup brošure *Boljševizem, orodje mednarodnega židovstva*. To je bil natis predavanja, ki ga je januarja 1938 imel Leon Rupnik častnikom v Kragujevcu. Poslali so 80 izvodov, cena pa je bila 10 lir za brošuro. Finančni direktor je ponudbo razposlal uslužbencem te direkcije.⁵¹

Informacijski oddelek je 20. novembra 1944 vsem uradam razposlal letake z naslovom »Po ukazu Moskve«. Na prvi strani je bila v ozadju rdeča zvezda, spredaj pa mati z otroki, ki bežijo iz porušenega doma. Na hrbtni strani je bila natiskana izrazito protikomunistična vsebina. Uperjena je bila zoper partizansko delovanje, ki poteka po ukazu iz Moskve. Letak so morali priložiti vsakemu spisu, ki so ga odposlali iz urada. »Na ta način bo tudi Vaš urad doprinesel delež k naporom, ki jih vlaga slovenski narod v boju proti komunistom in njihovim zaveznikom«, je naročala okrožnica.⁵²

Založba »Luč« iz Ljubljane je 22. marca 1945 poslala finančni direkciji ponudbo za naročilo na knjigo *Samomor Jugoslavije*, cena je bila 50 lir. Menili so, da je vsebina take narave, da bi se z njo moral seznaniti vsak uslužbenec. Direkcija je ponudbo posredovala vsem odsekom te direkcije.⁵³

Začasen umik oddelka iz Višnje Gore

Vojne razmere so vplivale tudi na organiziranost finančne kontrole v Ljubljanski pokrajini in ne le na delovno okolje tega moštva.

Tako je finančni direktor v Ljubljani 10. marca 1944 obvestil glavni oddelek finančne kontrole Ljubljana mesto, da se bo 15. marca tega leta oddelek iz Višnje Gore začasno preselil v Grosuplje. Jožef Perme, starešina tega oddelka, in Alojzij Janežič, podpreglednik, bosta opravljala službo »v vseh dosegljivih krajih v okolišju oddelka Višnja Gora«. Starešina tega glavnega oddelka je dobil nalogo, da o tem obvesti občine, da bodo to sporočile občanom na način, uveljavljen za kraj. Tako obvestilo je poslal tudi Pokrajinski upravi, tobačni tovarni v Ljubljani, davčni upravi Ljubljana okolica in vsem odsekom finančne direkcije.

Isti direktor je 31. avgusta 1944 obvestil glavni oddelek finančne kontrole Ljubljana mesto, da je javna varnost v Višnji Gori zajamčena, ker so v kraju ustanovili domobransko postojanko. Sedež oddelka bodo zato spet vrnili v Višnjo Goro. Dotedanjima možema je bil pridodan še podpreglednik Franc

⁴⁸ AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 2987–I–1944.

⁴⁹ AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 2979–I–1944.

⁵⁰ AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1944 A I.–XII., spis 726/44.

⁵¹ AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 3249/9–I–1944.

⁵² AS 109, fasc. brez oznake, ovoj 1944 A I.–XII., spis št. 790/44.

⁵³ AS 109, fasc. brez oznake, spis št. 104/45–1 oziroma 982–I–1945.

Po ukazu Moskve

*Prva stran protikomunističnega letaka s konca novembra 1944
(AS 109, fasc. brez oznake, A-I-XII, spis št. 790/44)*

Henigman. Tudi o tem je bilo treba obvestiti občine in občane te občine, so naročili.⁵⁴

V obeh dopisih se je finančni direktor skliceval na jugoslovansko navodilo iz leta 1932, ki je podrobno urejalo organiziranost finančne kontrole.⁵⁵

Omeniti je treba, da so vprašanje uvrstitve posameznih krajev v draginjske razrede morali reševati tudi med okupacijo. Tako je pravosodni oddelek Pokrajinske uprave v Ljubljani 3. junija 1944 odločil, da spada Gorenji Logatec od 1. oktobra tistega leta v II. draginjski razred. Pri tej odločitvi se je skliceval na štiri pravne podlage: naredbo visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino z dne 24. novembra 1942, ki je tedanji občini Spodnji in Gorenji Logatec združil v eno občino,⁵⁶ uradniški zakon, ki je določal, da spadajo sedeži okrajev v II. draginjski razred,⁵⁷ predpis iz leta 1935, ki je urejal doklade državnih uslužbenecv in je določil, da obsega draginjski razred gradbeni okoliš kraja, kjer stanuje uslužbenec in če ima ta kraj ožji in širši gradbeni okoliš, obsega draginjski razred širši gradbeni okoliš,⁵⁸ tehnični oddelek pri šefu Pokrajinske uprave v Ljubljani je 26. aprila 1943 odločil, da spada zazidani del Gorenjega Logatca v ožji, nezazidani del pa v širši gradbeni okoliš občine Logatec.⁵⁹

Spet finančna straža do leta 1947

Po osvoboditvi Slovenije izpod okupatorjev je slovensko finančno ministrstvo vzpostavilo novo finančno stražo. Dotedanji kadri so morali iti skozi rešeto preverjanj o primernosti za službovanje pod novo oblastjo. Praviloma z nadaljevanjem službe ni imel težav nihče, ki med vojno ni bil nasprotnik osvobodilnega gibanja. Večina starih stražnikov, ki so med vojno službovali v finančni direkciji v Ljubljani, je svoje delo lahko nadaljevala, druge so upokojili in tretje odslovili. S tem imenom je moštvo delovalo do maja 1946, takrat se je namreč za kratek čas preimenovalo v finančno narodno milico, nato pa so ti posli spet prehajali v pristojnost finančnega ministrstva ter v okrožnih in okrajnih ljudskih odborih postali del javne uprave: finančna straža je ugasnila.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Arhiv Republike Slovenije (AS)

- ◊ AS 109, Dravska finančna direkcija v Ljubljani

Tiskani viri

- ◊ Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine
- ◊ Službeni list za Ljubljansko pokrajino
- ◊ Službeni list kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje

⁵⁴ AS 109, fasc. reparto VII. oddelek, a.a spisi, spis št. 266/3–VII–1944.

⁵⁵ Navodila za izvedbo organizacije finančne kontrole. V: *Sl. list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 95/32, 30. november 1932.

⁵⁶ Spojitev občin Spodnji Logatec in Gorenji Logatec. V: *Sl. list za Ljubljansko pokrajino*, št. 96/42, 2. december 1942.

⁵⁷ Zakon o uradnikih. V: *Sl. list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 25/31, 15. april 1931, čl. 26, 2. odstavek.

⁵⁸ Uredba o osebnih in rodbinskih dokladi državnih uslužbenecv. V: *Sl. list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 78/35, 28. september 1935, čl. 2.

⁵⁹ AS 109, fasc. 1944, 1006–1580, spis št. 1016.

LITERATURA

Foderaro, Salvatore: *La milizia volontaria e le sue specialità ordinamento giuridico*, Padova: Casa editrice dott. Antonio Milani, 1939.

Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945, tretja izdaja, Ljubljana: Vojaški zgodovinski inštitut JLA in Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, 1978.

Nose, Aleš: *Domobranci zdravo – Bog daj*. Ljubljana: Modrijan 2008.

ZUSAMMENFASSUNG

FINANZDIREKTION IN LJUBLJANA 1941–1945

Die Finanzdirektion in Ljubljana war seit 1864 tätig und für das Land Krain zuständig. Nach dem Zerfall des österreichischen Kaiserreichs setzte sie die Arbeit in denselben Räumen fort, das heißt im Gebäude auf dem Krekov trg 1, wo sich heute das Erzbischöfliche Archiv befindet. Die Finanzdirektion war für die Erhebung der direkten und indirekten Abgaben zuständig. Für Erstere sorgten auch die Bezirkshauptmannschaften, für Letztere vor allem die Finanzwache. Diese war eine bewaffnete und uniformierte Einheit, die den Außendienst besorgte und den gebührenmäßigen Teil der Abgaben überwachte, wozu Zölle, Verbrauchssteuern, Stempelgebühren und Taxen sowie die Staatsmonopole zählten. Eine Aufgabe der Finanzwache war es auch, bei der Aufrechterhaltung der öffentlichen Sicherheit in ihrem Arbeitsbereich zu helfen und bestimmte nachrichten- und sicherheitsdienstliche Aufgaben jenseits bzw. an der Staatsgrenze zu erfüllen.

Nach der Kapitulation des Königreichs Jugoslawien wurde ein Teil des slowenischen Gebietes von italienischen Truppen besetzt und dort die Provinz Laibach (Provincia di Lubiana) errichtet. Das Besatzungsregime baute hier seinen Machtapparat auf, wobei der Großteil der vorherigen Staatsangestellten im Dienst blieb. Auch die Finanzdirektion setzte ihre Arbeit fort und wendete alte und neue Vorschriften dieser Art an. Die meisten dieser Angestellten waren Slowenen, die einen Eid auf den italienischen Staat ablegten. Sie erhoben Abgaben für den römischen Staat und für die Tätigkeit der Obrigkeit in dieser Provinz. Die erhobenen Abgaben verminderten sich, gab doch so mancher seine Gewerbetätigkeit auf, die Landwirtschaft stagnierte während des Krieges, und da der Verbrauch zurückging, gab es weniger Verbrauchssteuern. Kurzum, die Kriegsverhältnisse beeinflussten die Finanzgebarung in hohem Maße. Einen entsprechenden Einfluss hatte auch der nationale Befreiungskampf, der immer stärker wurde. Dies bekamen vor allem die bewaffneten und uniformierten Finanzwächter zu spüren, die in ihren Einheiten im Außendienst arbeiteten.

Nach der Kapitulation des Königreichs Italien wechselte die Finanzdirektion schon zum dritten Mal seit ihrer Gründung den Träger der Regierungsgewalt, die von der deutschen Okkupationsmacht übernommen wurde. Die Finanzdirektion behielt ihren Arbeitsbereich, das heißt das Gebiet der früheren (italienischen) Provinz Laibach. Mit der Verschärfung der Kriegsgeschehnisse zu Lasten der Besatzer wurde auf die Angestellten der Finanzdirektion ein immer größerer Druck ausgeübt, an den öffentlichen Versammlungen zur Unterstützung des Deutschen Reichs teilzunehmen. Einzelne Angestellte verstanden die Lage und flüchteten zu den Partisanen, einige mussten die sogenannte Arbeitsverpflichtung bei der Befestigung der Verteidigungsstellungen erfüllen.

Die neue, vierte Staatsgewalt stellte ihren eigenen Finanzkader auf, und von den früheren Angestellten der Finanzdirektion blieben nur jene übrig, die von den neuen Machthabern als vertrauenswürdig betrachtet wurden.